

ФІЛОСОФСЬКА ОНТОЛОГІЯ

УДК 11/14.000.141./ 165.0+165.9.

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.2.2>**Крезе Олексій Олександрович**аспірант кафедри філософії, соціології, політології
Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, Київ, Україна
orcid.org/0009-0008-5015-4936

«МЕТАІСТИНА» ТА «МЕТАЗНАННЯ» В ОНТОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Актуальність проблеми статті полягає у сучасному розумінні концептів «мета істини» та «мета знання», що вони розглядаються у онтологічному вимірі. Ці концепти мають відношення до царини мета філософії та мета епістемології, які вивчають природу та сферу застосування знання і його співвідношення з істиною. Одвічними є питання «Що таке істина?», «Що означає знати?», «Що таке істинне знання?». **Метою статті** є дослідження можливості використання концептів «мета істина» та «мета знання» у якості методологічного прийому, який є придатним для виявлення означення (із сучасної філософської точки зору) онтологічних властивостей істини та знання як атрибутів буття. **Методи дослідження** складають принципи філософського знання: об'єктивності, комплексності та історико-логічний. У свою чергу, вони реалізуються на рівні філософських методів, які притаманні таким лакунам філософського знання, як онтологія та гносеологія. **Результати дослідження.** Епістемологія досліджує вказану проблематику, що не вичерпується окремими нормативними теоріями. У такому ракурсі можна зазначити: метафізичний опис «істини» і «знання» є необхідним як для загальнотеоретичного розуміння, так і для дослідження практичної площини застосування знання у повсякденних практиках. Дослідження багатомірності розуміння знання і істини дозволяє дійти до більш глибокого розуміння самої природи буття і ролі людини у ньому як суб'єкта пізнання. Для вітчизняної філософії такі думки й твердження мають реальну основу у вигляді новітніх ситуацій, які склалися в останні роки, особливо тоді, коли людина має вибір чи прийняти на себе відповідальність як свідомого суб'єкта пізнання, чи «плисти за течією» шляхом некритичного сприйняття вже готових чужих концептів. **Висновки.** 1. Концепти: «мета істина» та «мета знання» в онтологічному вимірі мають право на існування у контексті розуміння сучасної онтологічної ситуації (буття); 2. Розгляд та характеристика концептів: «мета істина» та «мета знання» надає сучасного подиху з точки зору розуміння проблеми «вільного вибору» та моральної відповідальності.

Ключові слова: епістемологія, мета істина, мета знання, пізнання, метафізика.

Вступ. Філософія як наука та мистецтво мислення послідовно розвиває фундаментальну проблематику, яка розширює свій простір, виходячи за межі традиційних методологічних підходів. Вони, в свою чергу, спонукають до переосмислення усталеної мисленнєвої парадигми – системи епістемології. У цій царині є актуальним аспектом сучасне розуміння фундаментальних філософських категорій – «істина» та «знання», які довгий історичний час перебувають у фокусі світової філософії. У час глобальних перемін та трансформацій, особливо, у геополітичній сфері, ці усталені категорії перебувають у стані плинності. З іншого боку, сучасний плюралізм у сенсі їхнього тлумачення та розуміння обумовлює необхідність більш широкого осмислення проблем у цій філософській сфері та розробку новітніх філософсько-наукових підходів на більш високому рівні абстракції. Зокрема, це стосується сучасного розуміння таких значних філософських концептів, як «мета істина» та «мета знання». Їхня подальша розробка вимагає значних дослідницьких зусиль.

Аналіз досліджень. Проблематиці сутності істини було приділено увагу багатьма видатними філософами, як «континентальної», так і аналітичної традиції (починаючи з періоду античності). Вона була актуалізована у творах Р. Декарта, Д. Г'юма, І. Канта, Г. Гегеля, продовжена у роботах Е. Гусерля, М. Гайдеггера, Ч. Пірса, Дж. Дьюї, Л. Вітгенштайна, також філософами сучасності: А. Тарським, М. Фуко, Р. Рорті, Ю. Габермасом, В. Квайном, Д. Девідсоном, Дж. Селарсом та ін. У вітчизняній філософській науці значний внесок у проблематику дослідження сутності істини та знання зробили: В. Шинкарук, М. Савостьянова, А. Лебідь, В. Петрушенко та ін.

Метою статті є дослідження сучасної можливості використання концептів «мета істина» та «мета знання» у якості методологічного прийому, що він є придатним для виявлення означення, із сучасної філософської точки зору, онтологічних властивостей істини та знання як атрибутів буття. **Завданнями дослідження** є: 1. аналіз сучасного трактування концептів «мета істина» та «мета знання»; 2. огляд основоположних аспектів взаємозв'язку «істини» та «буття», також «істини» і «знання», зокрема, існування «істини» як передумови «знання» та атрибуту «буття».

Методи дослідження. У царині епістемології концепти «мета істина» та «мета знання» розглядаються з точки зору їхньої природи, походження та обсягу (знання). В цьому напрямі здійснюється філософський аналіз природи знання та умов, необхідних для того, щоб переконання стало знанням, – *істинності та обґрунтування*. У свою чергу, техніка філософського аналізу зазвичай використовуються філософами в *аналітичній традиції* із метою «розбити» (тобто проаналізувати) філософські проблеми. Ними є предмет нашого дослідження: концепти «мета істина» та «мета знання». Найвідомішою з цих технік є *аналіз понять* (відомий як *концептуальний аналіз*) [20, с. 25]. Відомий приклад концептуального аналізу в його найкращому вигляді подав Бертран Рассел у його *теорії дескрипції*. У своїй статті «Про позначення» та книзі «Проблеми філософії» Бертран Рассел приділив увагу різниці між «знанням через опис» і «знанням через знайомство». Гілберт Райл у «Понятті розуму» також приділив більше уваги різниці між «знанням як» та «знанням що?». У «Особистому знанні» Майкл Полані доводить епістемологічну релевантність знання «як» і знання «що». Філософський *аналітичний метод* спирається на певну дефінітивну структуру понять (категорій, концептів) із метою надання необхідних та достатніх умов для їхнього застосування. У нашому випадку, – це – «мета істина» та «мета знання». У *формальній епістемології* застосовуються методи, які дозволяють відповісти на запитання: «Як люди можуть створювати формальні моделі щодо питань, пов'язаних зі знанням?». Формальна епістемологія вивчає знання за допомогою формальних інструментів математики та логіки [37]. *Історична епістемологія* застосовує методи, які дозволяють відповісти на питання: «Які історичні умови зміни різних видів знання?». У *мета епістемології* ставиться питання: «Якими є методи, цілі та предмет епістемологічного дослідження?». Мета епістемологія є мета філософським дослідженням методів, цілей і предмета епістемології [21]. Одним із ключових прихильників *апріорного знання* був філософ Іммануїл Кант. Він стверджував, що певні фундаментальні істини про природу реальності, такі, як поняття простору, часу, причинності, та категорії розуміння, не виводяться з досвіду, – вони закладені в самій структурі розуму. Згідно з І. Кантом, ці апріорні категорії уможливають організацію та інтерпретацію чуттєвого досвіду, породжуючи розуміння світу. Методи, на підставі яких визначається важливість апріорних знань, зазвичай класифікуються як *раціоналістичні*. *Апостеріорне знання* є знанням, яке виводиться з досвіду; методи його набуття ґрунтуються на емпіричних даних, чуттєвому сприйнятті та спостереженнях. Методи, які визначають важливість апостеріорного знання, класифікуються як емпіричні [28; 34]. Емпіризм базується на *методології пізнання*. Існує багато варіантів емпіризму: британський емпіризм, логічний емпіризм, феноменалізм тощо. Більшість його форм надають епістемологічно привілейований статус чуттєвим враженням (або чуттєвим даним). *Методологія раціоналізму* базується на тому твердженні, що через використання розуму можливо безпосередньо досягнути певні істини в різних сферах, включаючи логіку, математику, етику та метафізику. Нові версії методології *прагматизму* були

розроблені Річардом Рорті та Гіларі Патнемом. Сучасних філософів, які працюють у руслі прагматизму, називають *неопрагматиками* (Ніколас Решер, Роберт Брандом, Сьюзен Хаак та Корнел Вест). У царині методології *епістемічного релятивізму* стверджується – варіюються не лише лінгвістичні значення, але й відповідні факти. Релятивізм щодо істини також може бути формою *онтологічного релятивізму* [17]. *Конструктивізм* пропонує сучасні визначення знання та істини – вони наголошують на *інтерсуб'єктивності*, а не на об'єктивності; на життєздатності, а не на істинності. При цьому, конструктивістську точку зору багато в чому можливо порівняти з певними формами прагматизму [34].

Результати дослідження. Епістемологія, яка є, за своєю сутністю наукою про знання і пізнання, на теренах якої було вироблено величезне різноманіття підходів до дослідження функціональних аспектів пізнавального процесу, тим не менш, підходить до меж своїх можливостей, особливо, коли необхідно визначити сутність знання та його зв'язок з істиною. При цьому, фундаментальними залишаються питання: «Що означає знати?», «Як співвідносяться знання та істина?», «Чому сам світ є пізнаваним?», «Що ми знаємо про буття істини та знання як таких?». Епістемологія визначає *істину* як властивість або стан буття відповідно до фактів або реальності [32]. Із точки зору більшості філософських поглядів, істина презентується в якості відповідності мови або думки, незалежного від розуму світу.

У середовищі філософів, які вважають, що можливо проаналізувати умови, які є необхідними для пізнання, визнається, – істина є такою умовою. Набагато менше згоди серед філософів існує щодо того, наскільки той, хто пізнає, повинен знати, чому щось є істинним, щоб пізнати. В цілому, епістемологи розходяться в думках відносно того, чи є *переконання* єдиним носієм істини. Інші поширені погляди на речі, які можуть мати властивість бути істинними, включають у свій простір пропозиції, речення, думки, висловлювання та судження.

У сьогоденні дебати щодо істини знаходяться на перехресті епістемології та логіки [32]. Сучасні дискусії із приводу істини включають в себе наступні питання: Як ми визначаємо істину? Чи можливо взагалі дати інформативне визначення істини? Які речі є носіями істини і, отже, здатні бути істинними чи хибними? Чи є істина і фальш бівалентними, чи існують інші значення істини? Якими є критерії істини, що дозволяють її ідентифікувати та відрізнити від фальші? Яку роль відіграє істина у конституюванні знання? [32]. На думку Р. Рорті, сама ідея філософії «не має особливого сенсу без *картезіанського* твердження, що звертаючись усередину, ми мали б можливість знайти невідворотно істину та без кантіанської впевненості у тому, що ця істина накладає обмеження і на можливі результати емпіричних досліджень» [33, с. 9]. Із цього приводу зазначимо: методологія Рене Декарта є раннім прикладом *інтерналістського шляху до обґрунтування*.

Саме буття істини фіксується філософами поза меж безпосередніх проявів об'єктивної реальності, – вона ніби накладається на світ, прокладаючи шлях розумові до його усвідомлення. Саме існування істини обумовлює потенційну пізнаваність світу. М. Савостьянова звернула увагу на те, що «...істина – це не тільки поняття, а й категорія. Тобто – не тільки знаковий вираз предмета, феномена чи процесу, а й атрибут буття. І в цьому розумінні відносною істина бути не може, незалежно від нашого ставлення до неї, розуміння чи нерозуміння, знання чи незнання» [10, с. 27].

На нашу думку, складність дослідження категорії «істина» полягає, передусім, у її внутрішній парадоксальності, що вона, у свою чергу пов'язана із проявленням у реальності *відносної істини* як атрибуту відповідного конкретного знання та істини у більш широкому, *мета розумінні*, що воно не вичерпується знанням лише про окремий предмет. Свого часу І. Кант зауважував: «...Якщо істина полягає в узгодженості знання з його предметом, то, виходить, цей предмет слід відрізнити від інших; бо ж знання є хибним, якщо воно не узгоджується з тим предметом, до якого відноситься... Тим часом загальним критерієм істини міг би бути лише такий, що мав би значущість для всіх знань без огляду на їхні предмети. Але зрозуміло, що такий критерій означає абстрагування від усього змісту знання (відношення до його об'єкта), тоді як істина стосується якраз цього змісту...» [4, с. 80].

Є природнім, що серед філософів немає єдності щодо розуміння сутності істини і знання; розбіжність у цьому процесі пролягає на більш глибокому, онтологічному рівні. Так, за висловом Ю. Габермаса, «одні зважають на незалежну реальність, з якою згідно з теорією кореспондентної істини пов'язуються зрештою наші інтерпретації. Вони вважають ідею розуму, відповідно до якої об'єктивному світу має на довгий час відповідати лише одна істинна і повна теорія, бездоганною. Навпаки, релятивісти висувають теорію соціалізації істини і вважають, що кожний можливий опис відображає лише часткову граматичну конструкцію дійсності, притаманну тій чи іншій мовній картині світу [2, с. 42]. Із цього приводу влучно зазначив Г. Патнем: «...Уявлення, нібито істина є пасивною копією того, що існує «реально» десь «там» (дух – незалежно, дискурс – незалежно), зазнало краху під критичними випадками Канта, Вітгенштайна й інших філософів, хоча й досі не відпускає нашого мислення» [8, с. 139].

Стосовно цієї філософсько-наукової проблеми ми вважаємо за доцільне розглядати концепт «істини» в аналітичному та метафізичному вимірі. Зокрема, *аналітичний вимір* передбачає розгляд істини, передусім, як предикат судження у відповідному семантичному просторі. Натомість *метафізичний* (або, на наше переконання, у цьому випадку більш вдалим було б застосувати термін «онтологічний») *вимір* передбачає дослідження істини в якості властивості буття, що воно уявляється фундаментальною передумовою його пізнаваності. Обидва ці виміри не є ізольованими один від одного. Вони існують одночасно і репрезентують себе у постійній взаємодії, але, як ми вже зазначали вище, сама парадоксальна природа істини обумовлює виникнення певних методологічних протиріч.

На нашу думку, саме на «зламі» цих протиріч яскраво проявляється сутність істини, яка є доступною для адекватного дослідження. Із цього приводу зазначимо – В. Квайн у своїй роботі «Дві догми емпіризму» звертає увагу на принципову помилковість двох базових положень сучасної філософії – вірі у фундаментальну різницю між аналітичними та синтетичними істинами (тобто такими, істинність яких не залежить від фактичних значень та таких, що вони ґрунтуються на фактах) та вірі в те, що будь-яке осмислене висловлювання еквівалентне певній логічній конструкції термінів, які мають стосунок до безпосереднього досвіду [5, с. 9]. При цьому, «вся наука нагадує силове поле, межовими умовами якого є досвід. Конфлікт з досвідом, що відбувається на периферії, призводить до перелаштування внутрішньої частини поля. Істинні значення треба перерозподіляти щодо деяких наших висловлювань. Переоцінка деяких висловлювань тягне за собою переоцінку інших висловлювань з огляду на їхні логічні взаємозв'язки – логічні закони, що й собі є певними додатковими висловлюваннями системи, певними додатковими елементами поля» [5, с. 23].

У цьому фокусі, істина, розглянута в аналітичному вимірі, потребує наявності відповідного семантичного простору; при цьому, істина, розглянута в онтологічному вимірі, обумовлює саму можливість існування простору *сенсів*.

У свою чергу, можливість *судження* може відбутися лише у разі наявності його тенденції до істинності. При цьому, *семантичний простір* не виникає безпосередньо із взаємодії буття і свідомості, він формується за посередництвом досвіду. У цьому аспекті введення категорії «досвід» (як необхідної передумови простору, що у ньому певним чином проявляє себе буття істини) відкриває широке проблемне поле. Із цього приводу Д. Чалмерс пропонує визначати досвід як фундаментальну характеристику світу, поряд з масою, зарядом і простором-часом [12, с. 137]. Намагаючись окреслити контури можливого вирішення проблеми досвіду, Д. Чалмерс приходять до феномену *панпсихізму*, формулюючи гіпотезу щодо можливості безпосереднього з'явлення досвіду з «фізичного» [12, с. 147]. Незважаючи на принципову спекулятивність цих теоретичних конструкцій, неможливо не помітити цілісний зв'язок наступних категорій: «буття» / «істина» / «досвід».

На нашу думку, наступною категорією у цій послідовності, має виступити «знання» – як результат опанування і осмислення досвіду, оскільки сам досвід ще не є знанням. Як зазначав Е. Гусерль, «світ нашого досвіду від самого початку тлумачать за допомогою певної «ідеалізації» й узагалі вже не вбачають того, що ця ідеалізація, яка веде до точного простору геометрії,

точного часу фізики, точної каузальної закономірності й до того, що світ нашого досвіду ми розглядаємо як визначений саме так, є наслідком дії методів пізнання, які ґрунтуються на передданості нашого безпосереднього досвіду, а в цьому досвіді в його безпосередності немає ніякого точного простору, ніякого об'єктивного часу і ніякої каузальності» [3, с. 28].

Центральною проблемою епістемології є питання про те, якою є природа знання, або як його визначити [24; 25; 28]. Зокрема, фактологічне знання (пропозиціональне, або описове) відіграє особливу роль в епістемології. Логічні позитивісти стверджують: якщо множина пропозицій, які можуть бути відомі лише *апостеріорно*, співпадає з множиною пропозицій, які є синтетично істинними, і якщо множина пропозицій, що вони можуть бути відомі *апріорно*, співпадає з множиною пропозицій, які є аналітично істинними, то може бути лише два види успішного дослідження: *логіко-математичне дослідження* (яке досліджує те, що є істинним за визначенням) та *емпіричне дослідження* (яке досліджує те, що є істинним у світі).

У цьому аспекті зазначимо важливе: логічний простір знання народжується з чуттєвого сприйняття, яке є його необхідною передумовою. Із цього приводу В. Петрушенко наголошує: «... Чуттєвий та конструктивний компоненти знання відіграють першу роль у формуванні його змісту, проте... вони, узяті окремо, самі собою ведуть до неоднозначних когнітивних результатів. Визнано, що вони повинні взаємно інспектувати одне одного, і тільки у такий взаємодії вони можуть виконати свої епістемологічні функції. Це означає, що чуттєві дані повинні логічно опрацьовуватися, а чисті логічні побудови повинні отримувати підтвердження або спростування реальними свідченнями, структурами та актами досвіду» [9, с. 48].

В цілому зазначимо: знання не може бути безпосередньо отримане у досвіді, воно має пройти процес «ідеалізації», у якому (можливо) будуть знайдені загальні каузальні закономірності між ідеальними об'єктами. Тобто, виходячи із цієї позиції, – буття знання є обумовленим необхідністю існування певного ідеального *знаково-семантичного простору* [26]. З іншого боку, треба розуміти, що цей простір містить у собі також потенцію до «де ідеалізації»: оскільки знання може застосовуватися на практиці, воно втілює себе вже у матеріальному світі. При цьому, оцінка істинності знання не може відбуватися на первинному рівні, оскільки за такої умови ми здатні лише до індуктивного емпіричного підтвердження, що воно було визнане як неспроможне ще Д. Г'юмом, та у подальшому детально було доведено К. Поппером у його праці «Логіка наукового дослідження» [33].

Натомість для оцінки істинності наукової теорії, як узагальненого знання, необхідно піднятися на більш високий рівень, – на рівень «*мета знання*». Мета знання є знанням про знання. Воно може феноменально виникати у формі *самопізнання*, також містити у своєму змісті інші види знання, наприклад, знання того, що знає хтось інший, або яка інформація міститься в науковій статті. Інші аспекти мета знань включають знання про те, як знання можна здобувати, зберігати, поширювати і використовувати [20; 35; 30].

У такому випадку знову постає питання необхідності осмислення вже нового (вищого за рівнем) буттєвого простору, який матиме більш загальні властивості. У цьому аспекті заслуговують на увагу ідеї Урсули Вибранець-Скардовської, яка пропонує розглядати буття «мета знання», використовуючи методологічний підхід *трикутника Г. Фреге (онтологія, або трикутник Фреге, виражає взаємний зв'язок трьох понять: «ім'я» (знак, термін, вираз, що позначає), «значення» (денотат терміна, предметна сфера) та «смісл» (абстрактний поняттєвий зміст, унаслідок якого відбувається співвіднесення цього терміна з конкретним позначеним об'єктом, що позначається))*. На думку науковиці, онтологічний простір мета знання поєднує у собі 3 реальності: – мовна реальність S (множина всіх правильно сформованих виразів L), в якій виражаються результати пізнавальних дій, такі, як концепції та пропозиції; – концептуальна реальність C, в якій розглядаються результати пізнання звичайної реальності, такі, як логічні концепції та логічні пропозиції (значення мовних виразів); – онтологічна реальність O, у якій перебувають самі об'єкти пізнання [39, с. 321].

На нашу думку, ця методологія є цілком придатною для повноцінного осмислення концепту (істина). У цьому аспекті ми пропонуємо розглянути через подібний трикутник концепт

«істина», визначений у його основних проявах. Так, наприклад, реальність мовного виразу обумовлює можливість самого викладення істинного судження та його *верифікації*; *концептуальна реальність* обумовлює сприйняття того чи іншого знання та його оцінки щодо *істинності у межах вже існуючого дискурсу*. У свою чергу, *онтологічна* реальність репрезентує істину у фундаментальному, метафізичному аспекті – тут вона може бути розглянута у своєму найвищому прояві – в якості атрибуту самого буття.

Наступною сходинкою в сенсі подальшого дослідження цих проблем постає проблематика *співвідношення буття та істини*. Свого часу М. Гайдеггер зазначав – істина є не тільки і не стільки властивістю твердження, скільки властивістю самого буття. При цьому, істина існує лише в тому випадку, якщо і настільки довго, як існує буття [31]. Для М. Гайдеггера істина обумовлює «розкритість» буття: «...Перед тим, як буття взагалі не було, і після того, як буття взагалі не буде, не було і не буде істини, оскільки вона, як розкритість, виявлення та виявленість, тоді не може існувати» [31, с. 226-227].

Таким чином, стає зрозумілим: істина розкриває для нас буття, без неї воно не є для нас доступним, воно залишається у «затінку». Із цього робиться припущення: протилежністю істини в онтологічному вимірі виступає не «хиба», а «темрява». З цього приводу вельми слушним виявляється особливість, на яку звернув увагу А. Лебідь, відносно того, що «у західно-європейському мисленні єдиною протилежністю Істини розглядають, відповідно, не-Істину у сенсі хибності» [6, с. 62). Разом із тим, таке сприйняття не є первинним в історії філософської думки, оскільки визначально існувало порівняння «таємниці» – «істина» [7, с. 26-32]. Тобто, у такому розрізі виникає розбіжність: істина як протилежність хиби та істина як протилежність відсутності знання. Із метою подолання такої розбіжності вважаємо за доцільне звернутися до методологічного прийому – до переходу на вищий рівень абстракції, тобто на «*мета рівень*» [23]. Зазначимо: свого часу необхідність застосування мета рівнів була аргументована А. Тарським у його роботі «Семантична концепція істини і засади семантики». Зокрема, він зауважує на можливість введення двох рівнів у процесі дослідження концепції істини: «Першою з них є мова, яка «про щось говорить» і яка виступає предметом всього нашого обговорення, оскільки визначення істини якраз і застосовується до речень цієї мови. Друга мова – так, в якій ми «говоримо про» першу мову і у термінах якої ми хочемо, зокрема, побудувати визначення істини для першої мови. Першу мову ми будемо називати «об'єктною мовою», а другу – «метамовою» [13, с. 9].

На нашу думку, у даному випадку можливо, за аналогією, увести у науковий обіг концепт «мета істина», – тобто істину вищого рівня, яка обумовлює саму можливість істинності. У свою чергу, концепт «метазнання» обумовлює можливість оцінки знання нижчого рівня на предмет істинності.

Застосування концептів, – мета істина та мета знання, – обумовлює необхідність дослідити зв'язок між ними саме в онтологічному вимірі. У цьому сенсі, перш за все, необхідно визначитися із тим, яким чином світ (взагалі) є доступним для його усвідомлення й розуміння. У ряду багатьох підходів до вирішення цієї проблеми найбільш чітко, із нашого погляду, зміг окреслити *передумову* для сприйняття світу Г. Бейтсон. Дослідник звернув свою увагу на те, що сприйняття свідомістю явищ світу відбувається не просто через безпосереднє спостереження, але на підставі фіксації змін у світі людською свідомістю, яка, в свою чергу, трансформує ці зміни в ідеї [16, с. 99]. Із цього твердження витікає висновок: свідомість фіксує світ не як данність; він стає доступним для сприйняття (а у подальшому – і для пізнання) внаслідок зміни своїх станів, тобто «розкриття світу» стається саме тоді, коли світ змінюється.

Важливими у цьому аспекті є висновки Л. Вітгенштайна, який у «Логіко-Філософському трактаті» зазначав: «...Світ є все, що є подією; світ є сукупністю фактів а не речей... Те, що є подією, фактом, є існуванням станів речей... Стан речей є поєднанням предметів (об'єктів, речей)... Або річ має властивості, яких не має жодна інша,— тоді її можна просто вирізнити з-посеред інших за описом і вказати на це; або є речі, всі властивості яких належать до спільних

їм усім,— тоді взагалі неможливо вказати на одну з них. Бо якщо річ нічим не відрізняється, то я не можу її вирізнити, інакше вона була б якраз вирізнена» [1, с. 24-26].

Із приводу розуміння цього твердження зазначимо: світ розкривається суб'єкту через сприйняття, через зміни свого стану. При цьому, тлумачення буття речей відбувається у формі «факту». Факт, у свою чергу, є нічим іншим, як «*станом речей*». Таким чином, можна зробити висновок: першою сходинкою для набуття знання є усвідомлення факту зміни «стану речей». У цьому аспекті, на нашу думку, є важливим феномен плюралізму у межах підходів до самого поняття «факту» та його співвідношення із поняттям «стан речей». У цьому зв'язку наведемо визначення факту у декількох аспектах: 1. як явище або подія, що насправді мали місце в реальній дійсності і встановлені як даність у безпосередньому спостереженні чи експерименті засобами чуттєвого споглядання; 2. як знання, достовірність якого не підлягає сумніву; 3. як судження або висловлювання, що мають значення істини і в процесах пізнання та мислення виступають підставами для визначення істинності інших суджень або висловлювань, входячи до складу процедур доведення та логічного доказу [11, с. 661]. Кембріджський словник (автори якого тяжіють до аналітичної філософської традиції), визначаючи категорію «факт», звертаються до категорії «*state of affairs*», – тобто «*стан речей*» [15, с. 302]. Вона визначається як «можливість, реальність або неможливість такого виду, що вона виражена номіналізацією декларативного речення. Отримані номіналізації можуть бути трактовані як найменування відповідних пропозицій або «станів речей» [15, с. 876]. У своїй роботі «Світ стану речей» Д. Армстронг зазначає, що стан речей обумовлений певними закономірностями. Згідно з його теорією існують рівні «станів речей», – у першу чергу, коли вищий рівень обумовлює відносини нижчого; при цьому він не є онтологічно чимось понад тим, на чому він надбудований. Таким чином, закономірності нижчого рівня є обумовленими «станом речей» вищого порядку. При цьому, стан речей вищого порядку стосовно нижчого рівня є *контингентним* [14, с. 438-439]. Розглядаючи цю ситуацію, зазначимо – оскільки стан речей вищого рівня обумовлює закономірності стану речей нижчого рівня, то і критерій істинності може розглядатися в якості відповідності стану речей нижчого рівня цим закономірностям. Але, з іншого боку, на найвищому рівні стан речей є тотожним буттю як такому; при цьому істинність як предикат припиняє своє існування, оскільки тут не може йти мова щодо відповідності неіснуючому вищому рівню. На цьому рівні істина у своїй метафізичній сутності поєднується із буттям, вона набуває статусу *абсолютної*, тобто «мета істини вищого порядку», оскільки вже немає простору для «не істини».

Висновок. Проаналізовані у статті концепти «мета істина» і «мета знання» мають статус філософських категорій. Вони певною мірою здатні подолати існуючі методологічні проблеми у процесі дослідження закономірностей взаємодії різних рівнів семантичного простору. При цьому, проаналізовані метафізичний та аналітичний підходи щодо визначення й трактування сутності «істини» у своїй ізольованості, не надають можливість цілісно охопити онтологічний вимір істини, вони не є здатними вирішити означену філософську проблему. Зауважимо – у даній статті нами лише окреслені напрями подальших наукових розробок у цій сфері. На нашу думку, проведений термінологічний аналіз описаних концептів та їхніх зв'язків, розроблених на рівні характеристики різних рівнів розуміння реальності та їхнього узагальнення, у певній мірі дозволяє розширити дослідницько-пізнавальний простір у напрямі осмислення фундаментальних філософських проблем (у сферах онтології та епістемології) із сучасних позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітгенштайн, Л. *Tractatus Logico-Philosophicus*: Філософські дослідження. К.: Основи, 1995. 311 с.
2. Габермас Ю. Пост метафізичне мислення. Філософські статті. III. Між метафізикою і критикою розуму. Філософія освіти. №1-2 (11). 2012. С. 27-91.
3. Гусерль Е. Досвід і судження. Дослідження з генеалогії логіки. Київ. ППС-2002. 2009. 356 с.
4. Кант І. Критика чистого розуму. Київ: Юніверс. 2000. 504 с.

5. Квайн В. Дві догми емпіризму. *Sententiae*. 2015. Т. 33. №. 2. С. 9-26.
6. Лебідь А. Є. Кореспондентна теорія істини: переваги та недоліки. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2013. № 1 (7). С. 61-69.
7. Лебідь А. Істина: від онтології *ἀληθεια* до епістемології *ψευδος*. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2011. № 2. С. 26-32.
8. Патнем Г. Розум, істина й історія. Київ: Видавничий дім «Альтернативи». 2003.
9. Петрушенко В. Структура і розвиток знання: закономірності пізнавального процесу. *Гуманітарні візії*. 2018. Т. 4. №. 2. С. 46-50.
10. Савостьянова М. Абсолютна й відносна істина: поняттєво-категоріальні колізії та аксіологічний контекст. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2012. Вип. 638-639. С. 26-30.
11. *Філософський енциклопедичний словник/ за ред. В.І. Шинкарука*. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
12. Чалмерс Д. Лицем до лица з проблемою свідомості. *Актуальні проблеми духовності: зб.наук.праць*. 2013. Вип. 14. С. 121-152.
13. Alfred Tarski. / *Philosophy and Phenomenological Research*. #4. 1944.Pp. 341-376.
14. Armstrong D. M. A World of States of Affairs. *Philosophical Perspectives*. 1993. Vol.7. Issue Language and Logic. Pp.429- 440.
15. Audi, R. *The Cambridge dictionary of philosophy*. Cambridge University Press. 1995. 1001 p.
16. Bateson G. *Mind and nature. A necessary unity*. New York. / E. P. Dutton. 1979. 238 p.
17. Boghossian, Paul. *Fear of Knowledge*. Oxford: Oxford University Press. 2006.
18. Cox, Michael T.; Raja, Anita *Metareasoning: Thinking About Thinking*. MIT Press. 2011.
19. Evans, James A.; Foster, Jacob G. «Metaknowledge». *Science*. 2011. #331 (6018). Pp.721–725. doi:10.1126/science.1201765.
20. Foley, Richard. «Analysis». Entry in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. New York: Cambridge University Press. 1999. 1032 p.
21. Gerken, Mikkel. «Metaepistemology». *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Routledge. 2016.
22. Gesa Duden. Challenges to qualitative evidence synthesis – Aiming for diversity and abstracting without losing meaning. August 2021 / *Methods in Psychology*. #5(3). doi:10.1016/j.metip.2021.100070.
23. Hannon, Michael. «Knowledge, concept of». / *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London; New York: Routledge. 2021. doi:10.4324/9780415249126-P031-2.
24. Ichikawa, Jonathan Jenkins; Steup, Matthias «The Analysis of Knowledge». *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2018.
25. Idealization IV: Intelligibility in Science. Series: Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities. Volume: 26/4. Editor: Craig Dilworth. 1992. E-Book (PDF).
26. Kris McDaniel. Heidegger and the ‘There Is’ of Being. *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. 93. #2. September,2016. Pp. 306-320. / *International Phenomenological Society*
27. Lehrer, Keith. «1. The Analysis of Knowledge». *Theory of Knowledge*. Routledge. 15 October 2015.
28. Leondes, Cornelius T. *Expert Systems: The Technology of Knowledge Management and Decision Making for the 21st Century*. 2001.
29. Markie, Peter; Folescu, M. «Rationalism vs. Empiricism». In: Zalta, Edward N.
30. Nodelman, Uri (eds.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2023.
31. Martin Heidegger. *Zeinund Zeit*.Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1967. 437 с.
32. Mikko Ketokivi and Saku Mantere. Two strategies for inductive reasoning in organizational research. *The Academy of Management Review*. Vol. 35. #2. April 2010. Pp. 315-333.
33. Rescher, Nicholas. *Epistemic Logic: A Survey of the Logic of Knowledge*. University of Pittsburgh Press. 2005.
34. Rorty, Richard. *Philosophy and them irror of nature*. Princeton, NewJersey: PrincetonUniversityPress. 1979. 401 p.
35. Sangeetha, K. S. «Sources of Knowledge: Rationalism, Empiricism, and the Kantian Synthesis». In: Barnett, Brian C.; Hendricks, Christina (eds.). *Introduction to Philosophy: Epistemology*. 16 August 2021.

36. «Truth». Stanford Encyclopedia of Philosophy. Archived from the original on 20 January 2022.
37. Weber, Eric Thomas. Rawls, Dewey, and Constructivism: On the Epistemology of Justice. 2010.
38. Weisberg, Jonathan. «Formal Epistemology». Stanford Encyclopedia of Philosophy. Metaphysics Research Lab, Stanford University. 2021.
39. Wybraniec-Skardowska, Urszula. Onmeta-knowledgeandtruth. In: Towards mathematical philosophy: Papers from the Studia Logica conference trends in logic / IV. Springer, Netherlands. 2009. P. 319-343.

REFERENCES

1. Vithenshtain, L. (1995) Tractatus Logico-Philosophicus: Filozofski doslidzhennia. [Tractatus Logico-Philosophicus: Philosophical studies]. K.: Osnovy. [Kyiv: Osnovy]. 311 s. [in Ukrainian].
2. Habermas Yu. (2012) Postmetafizyčne myslennia. Filozofski statii. [Postmetaphysical Thinking. Philosophical articles]. III. Mizh metafizykoiu i krytykoiu rozumu. Filozofia osvity. [Between metaphysics and criticism of reason]. [Philosophy of education]. №1-2 (11). S. 27-91. [in Ukrainian].
3. Huserl E. (2009) Dosvid i sudzhennia. Doslidzhennia z henealohii lohiky. [Experience and Judgement. Studies in the genealogy of logic]. Kyiv. PPS-2002. 356 s. [in Ukrainian].
4. Kant I. (2000) Krytyka chystoho rozumu. [Critique of Pure Reason]. Kyiv: Yunivers. [Kyiv: Universe]. 504 s. [in Ukrainian].
5. Kvain V. (2015) Dvi dohmy empiryzmu. [Two dogmas of empiricism]. Sententiae. T. 33. №. 2. S. 9-26. [in Ukrainian].
6. Lebid A. Ye. (2013) Korespondentna teoriia istyny: perevahy ta nedoliky. [Correspondence theory of truth: advantages and disadvantages]. Filozofia nauky: tradytsii ta innovatsii. [Philosophy of science: traditions and innovations]. № 1 (7). S. 61-69.
7. Lebid A. (2011) Istyna: vid ontolohii ἀληθεια do epistemolohii ψευδος. [Truth: from ontology ἀληθεια to epistemology ψευδος]. Filozofia nauky: tradytsii ta innovatsii. [Philosophy of science: traditions and innovations]. № 2. S. 26-32.
8. Patnem H. (2003) Rozum, istyna y istoriia. [Reason, Truth and History]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Alternatyvy». [Kyiv: Alternatives Publishing House]. [in Ukrainian].
9. Petrushenko V. (2018) Struktura i rozvytok znannia: zakonornosti piznavalnoho protsesu. [Structure and development of knowledge: regularities of the cognitive process]. Humanitarni viziii. [Humanitarian visions]. T. 4. №. 2. S. 46-50. [in Ukrainian].
10. Savostianova M. (2012) Absolutna y vidnosna istyna: poniattievo-katehorialni kolizii ta aksiolohichniy kontekst. [Absolute and Relative Truth: Conceptual and Categorical Collisions and Axiological Context]. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. [Filozofia Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Philosophy]. Vyp. 638-639. S. 26-30. [in Ukrainian].
11. Filozofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / za red. V.I. Shynkaruka. [Philosophical Encyclopaedic Dictionary / edited by V.I. Shynkaruk]. Kyiv: Abrys. [Kyiv: Abris]. 2002. 742 s. [in Ukrainian].
12. Chalmers D. (2013) Lytsem do lytsia z problemoiu svidomosti. [Face to face with the problem of consciousness]. Aktualni problemy dukhovnosti: zb. nauk. prats. [Actual problems of spirituality: a collection of scientific works]. Vyp. 14. C. 121-152. [in Ukrainian].
13. Alfred Tarski. (1944) Philosophy and Phenomenological Research. #4. Pp. 341-376. [in English].
14. Armstrong D. M. (1993) A World of States of Affairs. Philosophical Perspectives. Vol. 7. Issue Language and Logic. 429- 440 pp. [in English].
15. Audi, R. (1995) The Cambridge dictionary of philosophy. Cambridge University Press. 1001 p. [in English].
16. Bateson G. (1979) Mind and nature. A necessary unity. New York. / E. P. Dutton. 238 p. [in English].
17. Boghossian, Paul. (2006) Fear of Knowledge. Oxford: Oxford University Press. [in English].
18. Cox, Michael T.; Raja, Anita (2011) Metareasoning: Thinking About Thinking. MIT Press. [in English].
19. Evans, James A.; Foster, Jacob G. (2011) «Metaknowledge». Science.. #331 (6018). Pp. 721–725. doi:10.1126/science.1201765. [in English].

20. Foley, Richard. (1999) «Analysis». Entry in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. New York: Cambridge University Press. 1032 p. [in English].
21. Gerken, Mikkel (2016) «Metaepistemology». *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London: Routledge. [in English].
22. Gesa Duden. (August 2021) Challenges to qualitative evidence synthesis – Aiming for diversity and abstracting without losing meaning. *Methods in Psychology*. #5(3). doi:10.1016/j.metip.2021.100070. [in English].
23. Hannon, Michael (2021) «Knowledge, concept of». *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London; New York: Routledge.. doi:10.4324/9780415249126-P031-2. [in English].
24. Ichikawa, Jonathan Jenkins; Steup, Matthias (2018) «The Analysis of Knowledge». *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [in English].
25. Idealization IV: Intelligibility in Science. Series: Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities. Volume: 26/4. Editor: Craig Dilworth. 1992. E-Book (PDF). [in English].
26. Kris McDaniel. (September, 2016) Heidegger and the «There Is of Being». *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. 93. #2. Pp. 306-320. / International Phenomenological Society. [in English].
27. Lehrer, Keith. (15 October 2015) «1. The Analysis of Knowledge». *Theory of Knowledge*. Routledge. [in English].
28. Leondes, Cornelius T. (2001) *Expert Systems: The Technology of Knowledge Management and Decision Making for the 21st Century*. [in English].
29. Markie, Peter; Folescu, M. (2023) «Rationalism vs. Empiricism». In: Zalta, Edward N. Nodelman, Uri (eds.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. [in English].
30. Martin Heidegger. (1967) *Zeit und Sein*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 437 s. [in English].
31. Mikko Ketokivi and Saku Mantere. (April 2010) Two strategies for inductive reasoning in organizational research. *The Academy of Management Review*. Vol. 35. #2. Pp. 315-333. [in English].
32. Rescher, Nicholas. (2005) *Epistemic Logic: A Survey of the Logic of Knowledge*. University of Pittsburgh Press. [in English].
33. Rorty, Richard. (1979) *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 401 p. [in English].
34. Sangeetha, K. S. (16 August 2021) «Sources of Knowledge: Rationalism, Empiricism, and the Kantian Synthesis». In: Barnett, Brian C.; Hendricks, Christina (eds.). *Introduction to Philosophy: Epistemology*. [in English].
35. «Truth». *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Archived from the original on 20 January 2022. [in English].
36. Weber, Eric Thomas. (2010) *Rawls, Dewey, and Constructivism: On the Epistemology of Justice*. [in English].
37. Weisberg, Jonathan. (2021) «Formal Epistemology». *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Metaphysics Research Lab, Stanford University. [in English].
38. Wybraniec-Skardowska, Urszula. (2009) On meta-knowledge and truth. In: *Towards mathematical philosophy: Papers from the Studia Logica conference trends in logic / IV*. Springer, Netherlands. P. 319-343. [in English].

Kreze Oleksii Oleksandrovych

Postgraduate Student at the Department of Philosophy, Sociology, Political Science
State University of Trade and Economics
19, Kyoto str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0008-5015-4936

**«GOAL OF TRUTH» AND «GOAL OF KNOWLEDGE»
IN THE ONTOLOGICAL DIMENSION**

The relevance of the article lies in the modern understanding of the concepts of 'purpose of truth' and 'purpose of knowledge', which are considered in the ontological dimension. These concepts are related to the field of meta-philosophy and meta-epistemology, which study the nature and scope

of knowledge and its relation to truth. The eternal questions are 'What is truth?', 'What does it mean to know?', 'What is true knowledge?'

The purpose of the article is to study the possibility of using the concepts of «meta-truth» and «meta-knowledge» as a methodological technique suitable for identifying the definition (from the modern philosophical point of view) of the ontological properties of truth and knowledge as attributes of being. **The methodological basis of the study** is formed by the principles of philosophical knowledge: objectivity, complexity and historical and logical. In their turn, they are implemented at the level of philosophical methods, which are inherent in such lacunae of philosophical knowledge as ontology and epistemology.

Received results. Epistemology explores these issues and is not limited to individual normative theories. From this perspective, it can be noted that a metaphysical description of 'truth' and 'knowledge' is necessary both for general theoretical understanding and for the study of the practical application of knowledge in everyday practices. The study of the multidimensional understanding of knowledge and truth allows us to come to a deeper understanding of the very nature of existence and the role of man in it as a subject of knowledge. For national philosophy, such thoughts and statements have a real basis in the form of the latest situations that have developed in recent years, especially when a person has a choice of either taking responsibility as a conscious subject of knowledge or 'going with the flow' by uncritically accepting ready-made concepts of others.

Conclusion. 1. Concepts: «meta-truth» and «meta-knowledge» in the ontological dimension have the right to exist in the context of understanding the modern ontological situation (being); 2. Consideration and characterisation of concepts: «meta-truth» and «meta-knowledge» gives a modern breath in terms of understanding the problem of «free choice» and moral responsibility.

Key words: epistemology, meta-truth, meta-knowledge, cognition, metaphysics.